

Motion till riksdagen 2023/24:2856

av Elin Söderberg m.fl. (MP)

med anledning av skr. 2023/24:97 Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt ska återkomma till riksdagen med en strategi i form av en proposition med konkreta förslag till beslut samt som levererar på rekommendationerna från Nationella expertrådet för klimatanpassning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska öka sin ambitionsnivå både när det gäller styrande åtgärder och finansiering för Sveriges klimatanpassningsarbete och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en bred parlamentarisk grupp som kan skapa långsiktighet i klimatanpassningsarbetet och därmed även skapa långsiktiga spelregler för privata aktörer, myndigheter, regioner och kommuner och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att statsbidraget för att finansiera klimatanpassningsåtgärder ska vara långsiktigt och förutsägbart och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att relevanta myndigheter ska föreslå en nationell plan för större klimatanpassningsprojekt på kommunal och regional nivå där statligt finansieringsstöd är lämpligt och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att relevanta myndigheter bör utreda samfinansieringslösningar mellan offentliga och privata aktörer och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett klimatanpassningskliv som ska delfinansiera innovativa investeringar med stor klimatanpassningsnytta, i likhet med satsningen Klimatklivet, som finansierar utsläpmsminskande åtgärder, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om finansieringsfrågan för skydd mot stigande hav och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att klimatanpassning måste stärkas i finansiella ramverk och analyser och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att relevanta myndigheter bör ges i uppdrag att föreslå hur finanssektorns arbete med klimatrelaterade risker ska säkras och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att myndigheter behöver utbildas om klimatrelaterade risker, och deras roll och ansvar behöver tydliggöras, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tydliggöra ansvarsförhållanden när det gäller genomförandet av förebyggande klimatanpassningsåtgärder men även när det gäller uppkomna skador och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Boverket ska få i uppdrag att administrera ett långsiktigt särskilt stöd som kan sökas av kommuner och privata aktörer för olika typer av klimatanpassningsåtgärder i bebyggd miljö och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Boverket tillsammans med kommunerna ska utreda hur Boverket på bästa sätt kan vara ett stöd för kommunernas pågående arbete med klimatanpassning i bebyggd miljö och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge kommuner i uppdrag att kartlägga klimatrelaterade risker, inkluderat värmeöar som kan utgöra hälsorisker för kommuninvånare vid värmebölja, och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge lämplig myndighet i uppdrag att utreda hur gamla detaljplaner som kan medföra nybyggnation i riskområden ska hanteras för att minimera risken för olyckor, översvämning och erosion och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska ge expertmyndigheter i uppdrag att ta fram tydliga riktlinjer för vilka krav som länsstyrelserna ska ställa på kommunerna i planprocessen för att säkerställa klimatanpassad planering och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om klimatanpassningssamordnare på alla länsstyrelser och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska utreda hur styrningen av kommunerna behöver förändras för att fler konkreta klimatanpassningsåtgärder för befintlig bebyggelse ska komma på plats och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en nationell uppföljning av kommunernas klimatanpassningsarbete och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om obligatorisk utbildning av vård- och omsorgspersonal om hälsorisker relaterade till värmeböljor och tillkännager detta för regeringen.

22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra offentliga byggnader, eller andra tillgängliga byggnader, till mötesplatser som kan bli tillflyktsorter för sköra grupper under långvariga värmeböljor eller annat extremväder och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att klimatsäkra offentliga byggnader och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur klimatanpassningsåtgärder kan underlättas på och runt kulturhistoriskt värdefulla byggnader och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en strategi för vattenförsörjningen i ett förändrat klimat och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkra tillgången till dricksvatten i hela landet genom att bistå kommuner att säkra invånarnas vattenförsörjning och vattenrening, hindra att vatten förorenas och öka den vattenhållande förmågan genom olika klimatanpassningsåtgärder, t.ex. genom att anlägga våtmarker och sanera förorenad mark, och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att utreda olika lösningar för att öka tillgången till kranvatten på offentliga och kommersiella platser och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkra tillgängligt dricksvatten inom rimligt avstånd för alla under värmeböljor och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att arbetet med klimatanpassning ska knytas till och bli en del av det civila försvaret och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över behovet av ökad insatsberedskap vid naturkatastrofer och kriser i klimatkrisens spår och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra en nationell rådgivningskampanj riktad till enskilda skogsägare för att arbeta med klimatanpassning, ökad miljöhänsyn och hyggesfria metoder och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att upphöra med kalavverkningar i stråk runt järnvägsnätet i syfte att skydda det från skred och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stödja klimatanpassning av svenskt jordbruk så att vi kan producera mer mat i ett förändrat klimat, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inkludera klimatanpassning i Sveriges livsmedelsstrategi och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning om åtgärder för att skydda svenskt jordbruk från effekterna av klimatförändringar såsom långvarig torka eller översvämning och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkra tillgången till lokala vattenrådgivare för att hjälpa lantbrukare genom hela processen med att stärka vattenförsörjningen och tillkännager detta för regeringen.

37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen för att säkra att mindre lantbrukare inte missgynnas av exempelvis restriktioner vid torka och stödsystemens utformning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att på flera fronter stärka arbetet med klimatanpassning för att Sverige ska stå bättre rustat inför klimatkrisens konsekvenser, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Regeringen bör återkomma med en reviderad strategi med konkreta förslag

Precis som med den klimatpolitiska handlingsplanen lägger regeringen fram Sveriges reviderade nationella strategi för klimatanpassning både kraftigt försenad och i form av en skrivelse i stället för proposition. Tidigare regering utformade både den klimatpolitiska handlingsplanen och den nationella strategin för klimatanpassning som propositioner. En skrivelse innehåller, till skillnad från en proposition, inga förslag för riksdagen att ta beslut om. I ett läge där alla experter pekar på behovet av kraftsamling och handlingskraft, i ett läge där stora delar av Sverige under det senaste året lidit svårt av klimatrelaterade extremväder som skyfall och översvämningar, lägger regeringen en pappersprodukt på riksdagens bord, tom på konkreta politiska förslag.

Klimatanpassningsarbete handlar om att rusta hela landet för de nya förutsättningar som den globala uppvärmningen medför. Hela samhället – vägar, byggnader, jordbruk, ladugårdar, skogsbruk, industri, deponier, sjukhus, skolgårdar, äldreboenden, djur och natur – allt påverkas av ett förändrat klimat. Det som ytterst står på spel i arbetet med att klimatanpassa Sverige är människors hälsa och liv. När det gäller värmeböljor är risken för hälsoeffekter på befolkningen stor. Sommaren 2018 tog SOS Alarm emot fyra gånger fler samtal än normalt om värmeslag. Överdödligheten under samma sommar var ca 700 dödsfall.

WWF:s undersökning Klimatbarometern visar att hela 65 procent av svenska folket anser att de klimatförändringar som redan ägt rum påverkar deras liv i dag. Samma undersökning visar att fler upplever extremväder jämfört med tidigare, 63 procent år 2024 mot 54 procent år 2017. 2023 var det varmaste året någonsin uppmätt och i Sverige drabbades flera kommuner, lantbrukare och andra företagare samt otaliga hushåll hårt av skyfall, stormar och översvämningar. Åre, Sala, Västerås, Gävle, Norsjö, Malå, Heby, Eslöv, Hörby och Höör är bara några av de platser som drabbats svårt av klimatrelaterade extremväder på senare tid.

Regeringens bristfälliga hantering av klimatanpassningsarbetet syns särskilt tydligt i delar där texten i strategin står i total kontrast till regeringens agerande. I skrivelsens kapitel 4.1.6 Myndigheternas arbete med klimatanpassning, står det under Regeringens inriktning: ”Myndigheternas arbete med att initiera, stödja, utvärdera och samordna klimatanpassning i olika områden är fortsättningsvis viktigt.” Under Skälen för regeringens inriktning lyfts länsstyrelsernas uppdrag att samordna det regionala arbetet med klimatanpassning fram särskilt. Detta samtidigt som regeringen i sin senaste budgetproposition avvecklade budgetposten som finansierat länsstyrelsernas klimat-

anpassningssamordnare. Regeringen har alltså precis avvecklat den verksamhet som de i skrivelsen till klimatanpassningsstrategi lyfter fram som fortsättningsvis viktig. Det är beklämmande att följa hur regeringen säger en sak, och gör en annan, när det kommer till att leda Sveriges klimatarbete.

Det nationella expertrådet för klimatanpassning skriver i sin rapport från 2022 att en intensifiering av insatser för att öka takten i genomförandet av klimatanpassningsåtgärder är nödvändig. Rådet understryker att den reviderade anpassningsstrategin, den som regeringen nu presenterat i form av en skrivelse, behöver anamma ”ett transformativt perspektiv som konkret stärker incitamenten för såväl det fortsatta förberedande anpassningsarbetet som för genomförandet av konkreta anpassningsåtgärder”. Vidare efterlyser rådet ”krafttag på bred front”. Att säga att regeringens skrivelse, som per definition inte innehåller ett enda skarpt förslag för riksdagen att ta ställning till, inte svarar upp emot vad rådet efterlyser är en grov underdrift. Med anledning av ovanstående resonemang bör regeringen skyndsamt återkomma till riksdagen med en strategi i form av en proposition, med konkreta förslag till beslut, som levererar på rekommendationerna från Nationella expertrådet för klimatanpassning. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Statligt ansvar och finansiering

Ett väl genomfört klimatanpassningsarbete i landet bidrar inte bara till vår krisberedskap och andra samhällspolitiska mål, det är även avgörande för att alla andra samhällspolitiska mål ska kunna nås. Mot bakgrund av detta vilar givetvis ett stort ansvar på den svenska regeringen att leda klimatanpassningsarbetet i hela landet och proaktivt utveckla lagar, policy och myndighetsstyrning i syfte att säkerställa att hela Sverige rustas för klimatförändringarna.

Det är därför ytterst allvarligt att regeringens strategi för klimatanpassning snarast låter sig vilja avsäga sig ansvar för klimatanpassning.

Regeringen skriver att ”åtgärder för att minska klimatrelaterade risker bör i första hand hanteras av dem som är berörda och ansvariga i enlighet med närhetsprincipen” (2.3.2 Konsekvenser och utmaningar i Sverige av ett förändrat klimat, regeringens bedömning) samt ”med integrering avser regeringen att risk- och sårbarhetsbedömningar, planering och genomförande av anpassningsåtgärder bör vara en del av ägares och verksamhetsutövarers arbete med att framtidssäkra egendom, fastigheter och verksamheter som kan påverkas av ett förändrat klimat” (4.1.1 Mål för klimatanpassning, Skälen för regeringens inriktning). Av regeringens skrivelse går det alltså att utläsa vilket ansvar regeringen bedömer att andra aktörer ska ta.

Vi anser att det av strategin bör framgå vilket ansvar för klimatanpassning som regeringen anser att staten bör ta utifrån dess mandat. Det klimatledarskap som vi anser krävs för att rusta hela landet för ett framtida klimat, saknas i regeringens skrivelse. Nödvändiga åtgärder för klimatanpassning kan innebära allt från slussen mot stigande havsnivåer till ökat inslag av natur i städer och beroende på en kommuns eller regions befolkningstäthet kan både risker och betalningsmöjligheter för att vidta åtgärder variera stort. Staten kommer att behöva ta en del av ansvaret för att stötta kommuner med klimatanpassningsarbetet, när det gäller både expertstöd och pengar då få kommuner kommer att kunna rigga en struktur för att hantera de problem som kan uppstå.

Studier har visat på att det blir upp till tio gånger dyrare att betala kostnaderna för konsekvenserna av klimatförändringar och utebliven anpassning än att investera i att förebygga klimatrelaterade skador. Samtidigt som det är betydligt mer kostnadseffektivt att klimatanpassa Sverige än att låta bli, kräver arbetet med att rusta Sverige mot uppvärmningens effekter stora investeringar över lång tid framåt. Klimatanpassningsutredningen räknar med att kostnaden för att klimatanpassa Sverige kan uppgå till ca 205 miljarder kronor fram till 2100, i genomsnitt 2 miljarder kronor per år.

I skrivelsen till nationell anpassningsstrategi står att regeringen avser verka för ”att tydliggöra om och i så fall när det är ändamålsenligt att staten samordnar insatser eller deltar i finansiering av anpassningsåtgärder”. I samband med att strategin presenterades tillsatte regeringen även en utredning som enligt direktiven bl.a. ska ”identifiera möjliga finansieringsmodeller för åtgärder som genomförs av och gynnar flera aktörer utan att det innebär ökade statliga åtaganden eller statlig finansiering”.

Regeringen bör snarast tydliggöra vilket ansvar staten ska ta, i relation till andra aktörer, i arbetet med och finansieringen av att rusta Sverige mot klimatförändringarna, och detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Åtgärder för att klimatanpassa Sverige

En långsiktig planering är en av nycklarna till ett brett klimatanpassningsarbete i Sverige och vi vill därför att regeringen inrättar en bred parlamentarisk grupp som långsiktigt kan leda arbetet med klimatanpassning och skapa stabilitet för Sveriges klimatanpassningsarbete. För att Sverige ska kunna bedriva ett effektivt arbete med klimatanpassning måste ansvaret olik aktörer emellan förtydligas. Arbetet ska inte fördröjas på grund av otydlig ansvarsfördelning.

Länsstyrelser och kommuner är nyckelaktörer i klimatanpassningsarbetet och måste därför få tydligare ramar och de resurser som krävs. Vidare bör myndigheters arbete med att bistå med samordning och kunskapsspridning förstärkas. Riksrevisionen är också tydlig i sin granskningsrapport Statens insatser för klimatanpassning av den byggda miljön (RiR 2022:29) med att myndigheternas planering försvåras av en ryckighet och kortsiktighet i statens finansiering. Det kan t.ex. vara svårt att anställa eller att planera åtgärder om det är osäkert om pengar kommer att vara tillgängliga under kommande år. En osäker finansiering försvårar därigenom ytterligare det långsiktiga arbetet.

Många olika fysiska åtgärder behöver genomföras i den redan byggda miljön, som förstärkt grönstruktur, hållbar dagvattenhantering, minskad andel hårdgjord mark, höjdsättning av mark och byggnader, skydd mot översvämningar, skred och erosion m.m. Vi vill möjliggöra för olika aktörer, som kommuner, kommunala bostadsbolag, intresseföreningar och fastighetsägare, att söka stöd för att klimatanpassa redan bebyggd miljö mot skyfall och värmeböljor för att skydda människors liv och hälsa, viktig infrastruktur, fastigheter och miljö. För att detta ska ske behöver Sveriges kommuner först kartlägga var klimatåtgärder ska prioriteras genom lokala skyfallskarteringar, identifiering av lågpunkter och viktig infrastruktur som kan skadas, kartläggningar av värmeöar och områden som riskerar ras, skred och erosion och därefter starta ett klimatanpassningsarbete där klimatanpassningsåtgärder behöver listas och prioriteras.

Av Riksrevisionens rapport om statens insatser för klimatanpassning av den byggda miljön (RiR 2022:29) framgår att de åtgärder som kommunerna ska planera för är svåra

att finansiera och att kortsiktigheten i statens finansiering försvårar planeringen av långsiktiga insatser då statens anslag varierar stort mellan åren. Detta gör det också svårt att använda medlen effektivt.

Varannan svensk kustkommun (56 procent) som svarat i en enkätundersökning upplever att den statliga finansiering som är kopplad till klimatanpassningsåtgärder är otillräcklig. 50 procent av kustkommunerna svarar också att det finns en brist på stöd i den egna organisationen. Undersökningen tyder på att det finns ett betydande behov av såväl bättre finansiering som mer underlag samt att det finns ett behov av stöd genom hela organisationen. Kostnaderna för att förebygga kusterosion och översvämningar bara i kustkommunerna till år 2100 har beräknats överstiga 100 miljarder kronor. Ytterligare kostnader för åtgärder för att förhindra skador från skyfall och hälsorisker vid värmeböljor i resten av landet behöver läggas på utöver dessa summor.

Dock är det viktigt att komma ihåg att kostnaderna för de förebyggande åtgärderna troligen långt understiger kostnaderna för att förebygga dödsfall och att hantera skador som uppkommer på den bebyggda miljön om förebyggande åtgärder inte genomförs. Skadorna på Köpenhamn efter det stora skyfallet år 2011 har t.ex. beräknats till 7 miljarder danska kronor. Många av åtgärderna som behöver vidtas i våra kustområden när det gäller stigande havsnivåer kommer att bli mycket kostsamma och ta lång tid att genomföra samtidigt som planeringen även kommer att behöva bli lång och omfattande. För att inte riskera att arbetet skjuts upp på grund av svåra beslut och höga kostnader behöver tydligare lagstiftning komma på plats för att tydliggöra inom vilka tidsramar beslut behöver fattas och när arbetet behöver påbörjas. Befintlig kunskap och teknik tillsammans med nya innovationer kommer att behövas för att rätt åtgärder ska kunna utföras på rätt plats.

Ett exempel på detta är yttre portar i Göteborgs hamn. Området Västkusten–Göta älv-dalen har identifierats som ett riskområde med anledning av förutsättningarna för skred, översvämning från vattendrag och kustöversvämning (stigande havsnivå) som kan ge konsekvenser för många samhällsviktiga funktioner. Riskområdet är ytmässigt omfattande med ett högt invånarantal och höga värden, inte minst Nordens största hamn. För att riskerna ska kunna förebyggas krävs omfattande samarbete över flera administrativa gränser och mellan många sektorer. Riskerna är påtagliga redan i dag och förebyggande åtgärder är högst angelägna att vidtas. Göteborg hotas främst från tre håll: av kraftig nederbörd uppifrån, höga vattenflöden i Göta älv och kraftiga västvindar som pressar upp vattenståndet från havet. För att skydda Göteborg mot översvämningar och stigande hav kan yttre skyddsportar behövas. Det största hindret för att få yttre portar på plats är finansieringen. Tidiga beräkningar visar på kostnader uppemot 15 miljarder kronor. Enligt Göteborg stads nuvarande uppskattningar är det nödvändigt att ha yttre portar på plats senast 2070. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har indikerat att skyddsportarna skulle kunna vara av allmänt intresse för totalförsvaret enligt 3 kap. 9 § miljöbalken samt eventuellt anses vara samhällsviktig verksamhet. Statens ansvar för finansiering och genomförande av yttre portar i Göteborg och åtgärder i andra städer som kan drabbas av de stigande havsnivåerna behöver därför utredas skyndsamt.

Därutöver kommer finansiering att behövas på kort och lång sikt. Vi föreslår att man förutom ett långsiktigt stabilt nationellt stöd för klimatanpassning även inför ett separat klimatanpassningskliv som ska delfinansiera innovativa investeringar med stor klimatanpassningsnytta, i likhet med satsningen Klimatklivet.

Under 2018 redovisades Sveriges första nationella strategi för klimatanpassning och där förstärktes bl.a. kommunernas klimatanpassningsarbete genom en ändring i plan-

och bygglagen (2010:900). Varje kommun ska i sin översiktsplan redogöra för klimatrelaterade risker för skador på den byggda miljön till följd av exempelvis översvämning, ras och erosion. Av översiktsplanen ska det även framgå hur dessa risker kan förebyggas.

Organisationerna Svensk Försäkring och IVL Svenska Miljöinstitutet genomförde i februari–mars 2023 en enkätundersökning i syfte att kartlägga kommuners strategiska klimatanpassningsarbete. Svarefrekvensen var ca 67 procent, dvs. 194 kommuner svarade. 25 procent av kommunerna uppgav att de i sina översiktsplaner inte hade tagit hänsyn till den nya bestämmelsen och 8 procent att de inte visste. Av dem som svarade nej uppgav 54 procent att de planerar att göra det framöver och 21 procent svarade att de inte planerar att göra det.

Boverket har i uppdrag att samordna det nationella klimatanpassningsarbetet för den byggda miljön och behöver därmed på olika sätt hjälpa kommunerna med deras klimatanpassningsarbete. Kommunerna ligger olika långt framme i sitt klimatanpassningsarbete, men för alla kommuner gäller att ett stort arbete med olika klimatanpassningsåtgärder kommer att behöva genomföras framöver både för att skydda människors liv och hälsa och viktig infrastruktur och för att motverka skador på den bebyggda miljön. För kommuner som i dag saknar egen kompetens eller möjlighet att finansiera åtgärder finns behov av expertstöd från myndigheter och nationellt ekonomiskt stöd för att kunna genomföra fysiska klimatanpassningsåtgärder. Här har även länsstyrelserna en viktig roll i att samordna, stötta och följa upp kommunernas klimatarbete. Vi vill att man ytterligare tydliggör vilka krav som ska ställas på kommunernas klimatanpassningsarbete för att tydliggöra för kommunerna vilket arbete de behöver genomföra. Det är också av stor vikt att länsstyrelserna vidareutvecklar sin specialkompetens inom området bl.a. genom sina klimatanpassningssamordnare som behöver finnas på alla länsstyrelser.

Sedan 2008 ställer PBL krav på att kommunerna ska förlägga bebyggelse inom detaljplan till mark som är lämplig för ändamålet med hänsyn till risken för olyckor, översvämning och erosion. Dock är ett vanligt problem att gamla detaljplaner inte lämplighetsprövas. Om kommunen inte upphäver den gamla detaljplanen kan bygglov inte heller nekas, vilket riskerar att nybyggnation sker i områden som är olämpliga ur klimatanpassningssynpunkt. Då kommuner saknar skyldighet att upphäva dessa detaljplaner behöver frågan utredas för att minimera risken för klimatrelaterade olyckor, översvämning och erosion. En annan utmaning för kommunerna är att man inte har rådighet över privata fastighetsägares mark samtidigt som ansvarsfördelningen för kostnader för både förebyggande åtgärder och skador är otydlig.

Alltför få samhällen och städer har klimatanpassat infrastruktur, vägar, avloppsanläggningar och vattenförsörjning tillräckligt mycket för att klara stora vattenmassor som kan uppstå vid skyfall. Det kan därför leda till bl.a. kontaminering av dricksvattnet under lång tid, och till skred. Många kommuner har i dag ett pågående arbete med att skydda den bebyggda miljön mot översvämningar och skyfall, men det finns många utmaningar med arbetet. Kostnaderna för åtgärder är ofta relativt höga och ansvaret otydligt, både i fråga om vem som har ansvar för att hantera dagvatten och större regnmängder eller utföra åtgärder för att förebygga andra klimatrelaterade risker och i fråga om vem som har ansvaret för att betala för uppkomna skador. Det är ofta betydligt billigare att arbeta med marklösningar som våtmarker, dagvattendammar, minskad andel hårdgjord mark och ökad andel grönska som tar hand om vatten vid skyfall än att bygga ut va-systemet under mark för dessa tillfällen. Dock blir både ansvarsfrågan och

markfrågorna oftast ett hinder i detta arbete. Här behövs i dagsläget en tydligare lagstiftning. Vi föreslår att man utreder möjligheten till en obligatorisk kommunal dagvattentaxa som kan finansiera hanteringen av regnvatten utöver den va-avgift som i dag tas ut för dricksvatten och avlopp.

När det gäller värmeböljor är risken för hälsoeffekter på befolkningen stor. Sommaren 2018 tog SOS Alarm emot fyra gånger fler samtal än normalt om värmeslag. Överdödligheten under samma sommar var ca 700 dödsfall.

Värmebölja är ett begrepp som används för en längre period med höga dags-temperaturer, och klimatförändringarna kommer att medföra fler och längre värmeböljor. Ihållande perioder av värme under sommaren kan orsaka både hälsoproblem och ökad dödlighet. Riskgrupperna vid värmebölja är äldre, kroniskt sjuka, personer med funktionsnedsättning, små barn och gravida samt personer som tar vissa mediciner som påverkar kroppens förmåga att anpassa kroppsvärmen och vätskebalansen. Hårdgjorda ytor i städer lagrar värme, vilket kan ha en negativ hälsopåverkan. Människor i städer där värmeuppbyggnaden är stor riskerar i högre grad att utsättas för värmestress och värmerelaterade hälsoeffekter än människor bosatta utanför staden. Risken för värmestress ökar vid arbete utomhus och annan fysisk ansträngning i värme. Det finns i dag inte någon skyldighet att planera städerna för att minska risken för värmestress. Vi ser att det finns ett behov av att utbilda vård- och omsorgspersonal för att kunna förebygga och identifiera risker för värmestress hos riskgrupperna. Här vill Miljöpartiet exempelvis ge Folkhälsomyndigheten i uppdrag att ta fram en utbildning om värmevård för den personal som i sitt dagliga arbete möter sjuka, gamla och barn, dvs. de grupper som riskerar att fara illa av extremvärme. Som en del av denna satsning ska också personalen kunna informera riskgrupper om var, i närheten av sin bostad, de kan svalka sig när det blir varmt.

För att ytterligare skydda medborgare vid längre värmeböljor vill vi kartlägga offentliga byggnader lämpliga för svalka. Bibliotek, hembygdsgårdar, museer, kulturhus och vårdcentraler behöver anpassas för att bli samlingsplatser och kunna erbjuda svalka och vätska för riskgrupper. Genom att klimatanpassa dessa byggnader kan vi samtidigt skydda dem och deras innehåll från klimatrelaterade risker. Dessa byggnader kan ses som framtidens ”skyddsrum”. I vissa fall skulle även andra större privat tillgängliga byggnader behöva utredas som svala miljöer, exempelvis köpcentrum eller festlokaler. Även SKR flaggar för behovet av att klimatanpassa offentliga byggnader. Därför är det nödvändigt att prioritera rätt lokaler i rätt lägen för att skapa flera nyttor samtidigt. För att trygga elanvändningen för dessa offentliga byggnader med större luftkonditionering och kylsystem anser vi att lagstiftningen behöver ses över för att fler solpaneler ska kunna monteras även på kulturhistoriskt värdefulla byggnader. Samtidigt bör det utredas hur andra klimatanpassningsåtgärder bör utföras för att ge våra kulturhistoriskt viktiga byggnader ett långsiktigt skydd.

Att öka mängden vegetation är en av de mest effektiva åtgärderna för att minska värmestress såväl dagtid som nattetid i den bebyggda miljön. Växtlighet bidrar också till synergieffekter som minskade vattenflöden i samband med skyfall och renare luft, såväl som direktskuggning, ökad biodiversitet samt visst bullerskydd. Dessutom bidrar gröna miljöer till psykiskt och fysiskt välbefinnande genom möjligheter till rekreation, lek och återhämtning i natur och parkmiljöer, såväl som till kolinbindning i vegetation och mark och till estetiskt tilltalande och naturpedagogiska miljöer.

När Stockholmsregionen och Stockholms stad identifierat värmeöar genom satellitmätningar ser man att det är stor skillnad mellan olika områden på hur varmt det blir.

Det framstår också tydligt att områden med mycket hårdgjord mark blir betydligt varmare än områden planerade med träd och uppvuxen natur. I Stockholms stad är t.ex. miljonprogramsområdena i Rinkeby, Tensta och Kista bland de områden som har de största områdena med uppmätta temperaturer på över 35 grader. Att de varma områdena är stora leder också till problem för känsliga grupper, såsom äldre och barn. Stockholms stads undersökning visade att endast 19 procent av Stockholms kommunala förskolor har en gångväg som är kortare än 300 meter till närmaste svala område, vilket självklart kan orsaka stora problem för en förskolegrupp med små barn. Det finns ett tydligt samband mellan ytemperatur och marktäckning/markanvändning. I områden med över 30 procent krontäckning (den del av ytan som täcks av trädskronor) nåddes inte de högsta temperaturerna, även om området i övrigt var relativt exploaterat med många hårdgjorda ytor. Detta indikerar hur viktig den urbana naturen är för stadens invånare och att natur inte bara skyddar mot häftiga regn utan även utgör skydd mot värmeböljor. Att öka andelen grönska och att minska andelen hårdgjord mark är därför viktiga delar av stadsplaneringen mot klimatrelaterade risker, för att förebygga både översvämning och värmebölja. Vi föreslår därför införandet av en obligatorisk grönytefaktor och ett arbete för att minska andelen hårdgjord mark i bebyggd miljö.

Skyddet av dricksvattenresurserna måste stärkas. En långsiktig nationell strategi för hantering av vattenresursen måste tas fram och den politiska styrningen av en hållbar vattenförsörjning måste stärkas. Klimatanpassning måste vara en utgångspunkt. Mer samverkan och ökad katastrofberedskap på lokal nivå måste till. Det kommer att krävas både ekonomiska satsningar och förändrade lagar och regler samt beteendeförändringar. Det behövs bl.a. åtgärds paket och satsningar på att komma åt den samlade och ökande miljöpåverkan på dricksvattnet från en mängd olika föroreningskällor.

Samtidigt behöver den akuta dricksvattentillgången säkerställas till alla vid långvarig värme, både vid risker för vattenbrist i delar av landet och för dem som rör sig hemifrån eller lever utan fast adress. Detta innebär att dricksvatten behöver finnas tillgängligt på offentliga platser. Kommunerna behöver samtidigt öva sin krisplanering med både dricksvattenproducenten och räddningstjänsten. Utöver det mest fundamentala behovet av dricksvatten är en god vattentillgång samtidigt en förutsättning för stora delar av livsmedelsproduktionen, industrin och vår välfärd. Även arbetet med samhällsskydd och beredskap behöver utvecklas och förstärkas.

Arbetet med klimatanpassning måste stärkas på flera fronter. Det handlar bl.a. om att stötta specifika sektorer som kommer att vara särskilt utsatta för det förändrade klimatet. Inte minst handlar det om företag inom det svenska jordbruket och skogsbruket, som redan i dag är drabbade av klimatförändringarnas effekter, och framgent kommer dessa att öka. Klimatanpassning kommer att vara en förutsättning för lönsamhet och överlevnad för företag inom dessa sektorer.

Klimatanpassning av skogsbruket är centralt för att förebygga exempelvis torka, skogsbränder och översvämningar men också för att bättre kunna hantera klimatförändringarnas effekter och skadedjursangrepp och förbättra återväxten. Det behövs en långsiktig, nationell rådgivningskampanj riktad till enskilda skogsägare för att arbeta med klimatanpassning, ökad miljöhänsyn och hyggesfria metoder. Det behövs även omfattande satsningar på återvätning av skogsmark, för både stärkt biologisk mångfald och ökad klimatnytta. Hyggesfria och varierade skogsbruksmetoder går ofta hand i hand med klimatanpassningsåtgärder inom skogsbruket. Det brådskar att genomföra ett nationellt program för klimatanpassning av skogsbruket.

Jordbruket behöver goda förutsättningar i hela landet, inte bara i de bördiga slättbygderna utan också mindre jordbruk i Norrland och i skogs- och mellanbygd – landsändar där förutsättningarna för jordbruk ofta är svårare. Vi behöver stödja klimatanpassning av svenskt jordbruk så att vi kan producera mer mat i ett förändrat klimat och anser att klimatanpassning ska inkluderas i Sveriges livsmedelsstrategi. I tider av kris och tilltagande klimatiförändring ökar behovet av ett levande jordbruk i hela landet än mer. De små och medelstora jordbruken är mycket viktiga för den svenska livsmedelsproduktionen och behövs för att upprätthålla försörjningsförmågan i hela landet. De är viktiga för livsmedelssystemets motståndskraft, för krisberedskapen, och de utgör en viktig pusselbit i en livskraftig landsbygd.

Klimatiförändringarna leder till att vi kommer att drabbas av längre perioder med ihållande torka. Jordbrukets vattenförsörjning är helt central för att upprätthålla produktionen. Både stora och små jordbruk drabbas av torka. Det handlar exempelvis om möjligheter till bevattning av grödor och vatten till betande djur. Även den ökande risken för översvämning är en stor utmaning för jordbruket. Inte bara kan odlingar förstöras när de läggs under vatten, ökad nederbörd kan även leda till ökad avrinning, vilket kan ge upphov till förorenings-spridning. Föroreningarna kan påverka produktionen av flera olika livsmedel, såsom kött, fisk/skaldjur, vegetabilier och dricksvatten. Det är viktigt att ett flertal åtgärder vidtas för att motverka detta.

Klimatanpassningsåtgärder kan vara mycket kostsamma för en liten lantbrukare och processen för att genomföra dem upplevs av många som komplicerad och tidskrävande. Utmaningarna kan ofta vara större för mindre lantbruk än för större.

Miljöpartiet vill öka stödet till jordbruket för förebyggande åtgärder mot torka. Vi vill höja nivån i investeringsstöden för förebyggande åtgärder mot torka, som anläggande av våtmarker och bevattningsdammar, och vi vill säkra att lokala vattenrådgivare finns tillgängliga för att hjälpa lantbrukare genom hela processen med att stärka vattenförsörjningen. Dessa kan exempelvis samordnas med lokala LEVA-samordnare. Vi vill också se över lagstiftningen för att säkra att mindre lantbrukare inte missgynnas av exempelvis restriktioner vid torka och stödsystemens utformning. Vi vill tillsätta en bred utredning om åtgärder för att skydda svenskt jordbruk från effekterna av klimatiförändringar såsom långvarig torka eller översvämning.

Det är tydligt att ett stort arbete för att förebygga effekterna av klimatiförändringarna kommer att behövas framåt, för att skydda liv och hälsa, i alla delar av landet – inte minst i och runt vår redan bebyggda miljö. Det behövs stöd till kommuner och verksamhetsutövare, det behövs en tydligare lagstiftning vad gäller ansvarsfördelning och det behövs långsiktiga ekonomiska resurser för genomförande av förebyggande åtgärder. Det behövs även fortsatt kunskapshöjande insatser, kartläggningar, karteringar och planeringsunderlag. Och inte minst måste de fysiska åtgärderna påbörjas.

Klimatet har redan förändrats och kommer att förändras ytterligare även om vi i dag skulle börja att drastiskt minska våra utsläpp. Arbetet med att anpassa våra samhällen till denna förändring måste därför löpa parallellt med en politik för utsläppsminskningar. Detta arbete handlar ytterst om att skydda människor och miljö och alla samhällsverksamheter från klimatrelaterade risker.

Katarina Luhr (MP)

Emma Nohrén (MP)

Linus Lakso (MP)